

Citation:

M.J.A. Werger & Linskens, H.F., Levensbericht V. Westhoff, in:
Levensberichten en herdenkingen, 2002, Amsterdam, pp. 121-132

Levensbericht door M.J.A. Werger en H.F. Linskens

Victor Westhoff

12 november 1916 – 12 maart 2001

Victor Westhoff

121

Op de vroege avond van 12 maart 2001 kwam Victor Westhoff door een verkeersongeluk in Zeist om het leven. Westhoff's werk en inzichten zijn van enorme betekenis voor de natuurbescherming in ons land en het omringende, noordwestelijke deel van Europa geweest en hij heeft fundamenteel bijgedragen bij het leggen van de wetenschappelijke basis van de plantensociologie.

Victor Westhoff werd als oudste zoon van Joan Frederik Westhoff en Petronella Maria Schols op 12 november 1916 in Situbondo op Oost-Java geboren. Zijn vader was daar administrateur van een suikerfabriek. Omdat Victor malaria kreeg, keerde het gezin Westhoff al in 1920 terug naar Nederland en Victor herinnerde zich later niets van Java. Het gezin vestigde zich in het Gooi, waar Victor opgroeide en in 1934 het gymnasium afrondde. Tijdens zijn jeugdijaren had hij een sterke band met zijn moeder. Zij was lerares en had een herbarium.

Victor vond de eerste jaren op de lagere school ronduit onaangenaam en bleef dat later vaak vertellen. Op het gymnasium ging het veel beter met hem en daar raadde zijn leraar in de Natuurlijke Historie, Roelants, hem aan lid van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJV) te worden. Dat was in 1932 en dat heeft zijn leven grondig veranderd, in gedrag, in motivatie en in daadkracht. De belangstelling voor de natuur, voor het vrije veld, en de kennis ervan had hij toen al, want die had hij van zijn moeder meegekregen. Toen hij bij de NVJ kwam kende hij de Nederlandse flora al goed; die had hij zich grotendeels zelf eigen gemaakt. Bij de NVJ viel dat op en men herkende er ook vlug zijn natuurlijke talent als excursieleider. Al heel gauw werd hij belast met de leiding van excursies en kampen: hij werd, in NVJ-terminen, 'vakman' en in 1933 leidde hij al zijn eerste kamp, in Kotten, bij Winterswijk, waar de NVJ al een aantal jaren kwam. In 1938, na verscheidene Kottenkampen, verscheen daarover de later beroemd geworden streekbeschrijving *Kotten – zoals de NVJ het zag*, onder redactie van Victor Westhoff en Huib de Miranda en met een voorwoord van niemand minder dan Jac. P. Thijsse. Het boek geeft het enthousiasme van de NVJ-ers over natuur en landschap van de Achterhoek weer, maar heeft ook iets nostalgisch en waarschuwt voor de teloorgang.

Westhoff's ijver en enthousiasme, zijn gedrevenheid, waren onuitputtelijk. Jarenlang was hij zeer actief en richtingbepalend in de NVJ. Naast het vergroten van zijn veldkennis, ontdekte hij er de plantensociologie, ontwikkelde hij er inzicht in de werking van de natuur en van de invloed van de mens op de natuur, en tevens leerde hij er een belangenorganisatie te activeren, organiseren en besturen. In 1937 richtte hij de zgn. sjocgroep, een zeer actieve plantensociologische werkgroep binnen de NVJ, op met het bijbehorende tijdschrift *Kruipnieuws*, dat gestencild uitkwam en waarin over de jaren heel veel plantensociologische beschrijvingen en analyses van Nederlandse vegetatietypen zijn gepubliceerd. Sinds 1936 zat Westhoff in het hoofdbestuur, en nog vele jaren nadat hij de NVJ op grond van het strikt gehandhaafde leeftijdscriterium (23 jaar) moest verlaten, hadden zijn voordrachten nog veel

gezag bij de leden van de bond. Bij de NJN heeft hij ook zijn latere echtgenote, Jeanette N. (Nettie) de Joncheere, leren kennen. Ze hebben vijf kinderen gekregen.

Westhoff was literair begaafd en geïnteresseerd en hij was van plan klassieke talen te studeren, maar hij bedacht op tijd, dat hij dan na zijn studie niet veel tijd meer zou hebben voor 'het vrije veld'. Dus werd het biologie, maar dan wel met grote nadruk op de veldbiologie. Hij begon in Utrecht in 1934, studeerde in 1939 vier maanden in Montpellier bij prof. J. Braun-Blanquet, de grootmeester van de plantensociologie, en behaalde in 1942 in Utrecht zijn doctoraal diploma. Niet lang na zijn afstuderen kwam Westhoff als hoofd van de afdeling Landschapsverzorging in dienst van de Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB. Hij genoot daar grote vrijheid, was in staat om samen met zijn echtgenote, die ook biologie had gestudeerd, in verschillende delen van Nederland langdurig vegetatiekundige veldinventarisaties te verrichten, kreeg ruim armslag om zich zeer actief te wijden aan diverse adviseurschappen van natuurbeschermingsorganisaties, en kreeg ook nog een jaar betaald studieverlof om zijn proefschrift te schrijven. Op 7 juli 1947 promoveerde hij, *cum laude*, in Utrecht bij prof. dr. A.A. Pulle op het proefschrift *The vegetation of dunes and salt marshes on the Dutch Islands of Terschelling, Vlieland and Texel*. Dit was een zeer omvangrijke, in het Nederlands geschreven, vegetatiekundige studie van die drie waddeneilanden, en slechts de Engelstalige samenvatting ervan (131 pagina's!) is gepubliceerd. Veel later, in 1991, heeft hij zijn grote kennis van de vegetatie van de waddeneilanden voor een breder publiek toegankelijk gemaakt in het boek *De Plantengroei van de Waddeneilanden*, dat hij tezamen met de bodemkundige M.F. van Oosten schreef. Kort na zijn promotie werd hij benoemd tot wetenschappelijk ambtenaar aan de Landbouwhogeschool te Wageningen, een functie die hij negen jaar, tot eind 1956, bekleedde.

Victor Westhoff was de nestor van de plantensociologie en vegetatiekunde in Nederland en in Wageningen kon hij school maken. Hij heeft wezenlijk bijgedragen aan de theorie en de methodiek van de plantensociologie en de oecologische grondslag ervan uitgewerkt. Al in 1942 publiceerde hij, tezamen met J. Meltzer, *Inleiding tot de Plantensociologie*, een methodologische en algemene handleiding, die de auteurs schreven omdat er niet zo'n methodisch boek bestond en er bij een kleine, geïnteresseerde groep dringend behoefte aan was. Het boek is klassiek geworden. Het is een uitwerking van een veel korter NJN-stencil van de hand van beide auteurs, dat ten dele op een ouder boek door J. Braun-Blanquet gebaseerd was. Behalve als handleiding was Meltzer & Westhoff's boek ook een poging de methodenstrijd in de vegetatiekunde door verzoening te beëindigen: hoewel de plantensociologie nog betrekkelijk nieuw was in Nederland en de vegetatiekunde nog nauwelijks beroepsmatig werd uitgeoefend, twistten de aanhangers van de zgn. Scandinavische School en die van de Frans-Zwitserse School (= Braun-Blanquet School) met elkaar over de wetenschappelijke juistheid van hun methodieken. Dit meningsverschil is later,

mede door het succes van Westhoff's vele geschriften, waarin hij een logische analyse van de concepten en methoden geeft en de plantensociologische benadering opbouwt, in het voordeel van de Frans-Zwitserse School beslecht. Ook de praktische bruikbaarheid van het Frans-Zwitserse plantensociologische systeem heeft daaraan veel bijgedragen.

Begin jaren veertig (gepubliceerd in 1942 en 1946) schreef Westhoff met J.W. Dijk en H. Passchier ook het eerste *Overzicht van de plantengemeenschappen in Nederland*, een inventarisatie die daarna geleidelijk aan verfijnd en oecologisch onderbouwd werd en tenslotte in 1969 (met A.J. den Held als co-auteur) als handboek verscheen. Dat boek is internationaal zeer geprezen en heeft in verscheidene Europese landen tot voorbeeld voor landelijke vegetatiekundige overzichtswerken gediend. Nog later, van 1995 – 1999, is in diezelfde traditie het monumentale, vijfdelige *De Vegetatie van Nederland* door J.H.J. Schaminée, A.H.F. Stortelder, E.J. Weeda en V. Westhoff geschreven.

Maar met zijn aanstelling in Wageningen, bij de afdeling van prof. H.J. Venema, begon dankzij Westhoff de bloeiperiode van de Nederlandse plantensociologie. Hij zette de promovendi van de afdeling op de plantensociologische analyse en vegetatiekundige beschrijving van de diverse vegetatieformaties en bouwde zo vrij snel een breed en gedetailleerd overzicht van de plantengezelschappen in Nederland op. Zijn inzichten coördineerde hij met die van gezaghebbende vegetatiekundigen in de ons omringende landen. Hij genoot ook daar op den duur veel gezag, vooral in Duitsland, Zwitserland en België, later ook in het Verenigd Koninkrijk. Vanaf die tijd was vooral zijn contact met R. Tüxen, de Duitse grootmeester van de plantensociologie, heel belangrijk voor de ontwikkeling van het vakgebied in Noordwest-Europa. Westhoff's internationale netwerk van contacten met vegetatiekundigen, plantenoecologen, geobotanici en natuurbeschermers van allerlei slag en status, van terreinbeheerders tot prominente geleerden, begon zich in die tijd sterk te ontwikkelen. Lang speelde hij een vooraanstaande rol in het internationale tijdschrift *Vegetatio*: Vanaf volume 2 (1949) tot volume 41 (1979) was hij bij het tijdschrift betrokken en samen met J. Braun-Blanquet en R. Tüxen vormde hij jarenlang de redactie. In diezelfde periode, vanaf rond 1950, was hij ook betrokken bij de oprichting en advisering van de oecologische instituten van de KNAW, speciaal bedoeld voor langlopend veld-oecologisch onderzoek.

In 1957 werd Westhoff hoofd van de afdeling Botanie van het zojuist opgerichte Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud (RIVON) ('de tien mooiste jaren van mijn leven'), maar midden jaren zestig begreep Westhoff, dat het een goede zaak zou zijn wanneer hij het RIVON, waar hij het zo zeer naar zijn zin had, zou verruilen voor een professoraat, dat hem overigens ook persoonlijk wel aantrok. Hij besefte, dat hij met de status en het gezag van hoogleraar de plantensociologie in Nederland en daarbuiten veel meer kon bevorderen, en

de belangen van het natuurbehoud en -beheer veel effectiever kon behartigen dan als ambtenaar binnen een overheidsdienst. Hij ging daarom graag in op het initiatief van prof. H.F. Linskens om hem naar de Katholieke Universiteit te Nijmegen te halen, ook al staken zijn privé-opvattingen over het Christendom nogal schril af bij de Nijmeegse zienswijze. In 1967 werd hij tot buitengewoon hoogleraar en in 1969 tot gewoon hoogleraar in de Plantkunde benoemd. Westhoff slaagde erin binnen korte tijd een inhoudelijk goede en actieve afdeling Geobotanie op te bouwen, die ook internationaal al vlug veel aanzien genoot. Er werd veel gepubliceerd en er waren vaak buitenlandse vegetatiekundigen die er hun 'sabbatical' doorbrachten.

Tijdens zijn periode bij het RIVON en in Nijmegen gingen de plantensociologische inventarisaties door en vergrootte hij zijn vegetatiekundige veldkennis door vele excursies naar allerlei delen van Europa, soms ook daarbuiten. Vooral Ierland werd een frequent reisdoel. Daar genoot hij van de natuur en vond hij nog volop de plantengemeenschappen, die hij in Nederland verloren had zien gaan. Het land boeide hem ook als bron van Europese cultuur en hij noemde het zijn 'tweede vaderland'.

In die periode richtte hij zijn onderzoek sterk op de oecologische onderbouwing van zijn vegetatiekundige inzichten. Westhoff kon goed observeren en analytisch zijn waarnemingen interpreteren. Zijn inzichten in de regulatie van planten en vegetaties in relatie tot hun omgeving waren geheel gebaseerd op zulke scherpe observaties en analytische interpretaties. Westhoff was van mening dat elke plantensoort zijn specifieke, karakteristieke milieu-eisen had en dat je achter die specifieke eisen kon komen door nauwkeurig de plantensociologische plaats van de soort (met welke andere soorten hij samen voorkwam en in welke aantallen) te analyseren. Hij bedoelde hier inderdaad een directe correlatie tussen het voorkomen van een soort en de aanwezigheid ter plekke van een constellatie van (op de eerste plaats abiotische) omgevingsfactoren, die geheel aan de specifieke eisen van die soort voldeed. Zo zou ook het voorkomen van een zeldzame soort een uitdrukking zijn van een zeldzame constellatie van milieufactoren. Met zijn aanwezigheid indiceert de soort dus rechtstreeks de aard van het milieu. Onder die milieu-eisen verstond hij niet slechts een specifieke, meetbare factor die van invloed was op de groei van de plant, zoals de mate van vochtigheid of zuurgraad of nitraatrijckdom van de bodem, maar ook de sterkte van de gradiëntsituatie ter plekke, dus de heftigheid waarmee twee contrasterende milieufactoren op een standplaats wisselen. Hij onderscheidde hierin de afwisseling in de ruimte scherp van de afwisseling in de tijd. Hij deed nooit experimenten met planten in een proeftuin of een klimaatskamer, of door planten van het ene milieu naar het andere te transplanteren. Dat lag hem niet. Hij deed hooguit experimenten op het niveau van de plantengemeenschap of het landschap, bijv. door verandering in het maai- of grasbeheer aan te laten brengen. Hij was echter ook niet tevreden met een analytische interpretatie van zijn waarnemingen,

uitmondend in experimenteel toetsbare hypothesen. Hij wilde zijn analytische interpretaties van de indicatie die een plant van een plaatselijke omgevingsfactor gaf aanvullen, ombouwen tot een holistische verklaring, tot een integrale duiding van de interactie van die plant (of de vegetatie waarin die groeide) met zijn omgeving. In die zin opereerde hij meer als een 'alfa' dan als een 'typische beta' in de plantencologie.

Die benadering blijkt uit zijn oecologische interpretaties van het vegetatiekundige systeem van plantengedenschappen; ze past ook bij zijn enthousiaste werk voor de eerste fasen van de zgn. 'relatietheorie', die hij samen met zijn RIVON-medewerker dr. Chr. van Leeuwen in de jaren zestig formuleerde, en waarin het contrast tussen variatie in de ruimte en afwisseling in de tijd als karakterisatie van een groeiplaats een centrale plaats inneemt. Dit was een systeemtheoretische benadering bedoeld als basis voor het natuurbeheer en de natuur – technische milieu – bouw. Het was een poging een eenduidig en helder begrippenapparaat voor de vegetatiekunde en de natuurbouw te definiëren en de betrekkingen binnen een oecosysteem, tussen planten onderling en tussen planten en milieufactoren, mechanistisch en formeel te beschrijven. Westhoff en Van Leeuwen hadden de bedoeling deze relatietheorie uit te bouwen om regulaties van processen op hogere organisatieniveau's, zoals de stabiliteit en de soortdiversiteit van een oecosysteem of het landschap, te verklaren.

Plantensociologische en oecologische inzichten waren voor Westhoff altijd op de eerste plaats van belang om ze aan te wenden als wetenschappelijk verantwoorde onderbouwing van het natuurbehoud en natuurbeheer. Zijn hele leven heeft ten dienste van het natuurbehoud gestaan en hier ligt stellig Westhoff's grootste betekenis. De mensen nu kunnen er zich waarschijnlijk geen voorstelling van maken hoe ingrijpend het Nederlandse landschap in de loop van de twintigste eeuw veranderd is en hoe schrikbarend veel natuur ('woeste grond') er in minder dan driekwart eeuw in Nederland en het aangrenzende noordwesten van Duitsland is vernietigd. Dat gebeurde onder de banier van de Vooruitgang en het hing samen met de werkverschaffing rond de dertiger jaren en later met de sterke opkomst van de techniek in het boerenbedrijf en de landinrichting, de voortgaande industrialisatie en de bijbehorende uitbouw van de landelijke infrastructuur. Aan het begin van de twintigste eeuw was rond driekwart van ons land nog 'woeste grond' of nat schraalland zonder geregleerde waterhuishouding en met een marginale opbrengst voor de boer, en aan het eind van de eeuw waren daar slechts enkele procenten, misschien zelfs minder dan 1%, van over: het resultaat van ontginning, ruilverkaveling, ontwatering, vermessing.

Gekoppeld aan die ontstellende voortgang van de natuurvernietiging ontwikkelde zich de natuurbeschermingsbeweging in Nederland. Het ontstaan, de organisatie en de ontwikkeling daarvan, vanaf de oprichting van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland ('Natuurmonumenten') in 1905 en de aankoop

van het eerste Nederlandse natuurreservaat, het Naardermeer, in 1906, tot de breedgedragen en financieel ruimgesteunde natuurbehoudgedachte tegen het eind van de twintigste eeuw, is zeer inzichtelijk beschreven door H.P. Gorter (1986. *Ruimte voor de natuur*. Natuurmonumenten, 's Graveland). Victor Westhoff's rol daarin, vanaf de Tweede Wereldoorlog, is duidelijk en overtuigend verhaald door P.A. Bakker in zijn uitstekende essay *Een leven in dienst van het natuurbehoud* (1987. *De Levende Natuur* 88: 22-28) en hoe Westhoff in die ontwikkelingen zijn rol speelde en zijn inzichten en meningen gezaghebbend werden, is te lezen in het goed en helder geschreven boek van H.J. van der Windt (1995. *En dan: wat is natuur nog in dit land?* Boom, Meppel).

Victor Westhoff's doorbraak op dit terrein kwam in 1945. Er was een conflict ontstaan tussen de NJN en Natuurmonumenten. De NJN droomde van een onberoerde 'oernatuur' en wilde strikte *natuurbescherming* in de reservaten: de natuur moest zich ontwikkelen zonder enige menselijke invloed; beheersingrepen waren absoluut uit den boze. De Amsterdamse hoogleraar in de algemene plantkunde, prof. dr. Th. Weevers, die ook zeer actief was in de natuurbescherming, steunde deze zienswijze aanvankelijk. Dit standpunt van de NJN werd op de algemene ledenvergadering van Natuurmonumenten in 1944 in Krasnapolsky, Amsterdam, op een confronterende manier door Wim Klinkenberg verwoord. Hij koppelde er een rechtstreekse aanval op Natuurmonumenten aan, die wel voor beheersingrepen in haar terreinen was. Hij noemde Natuurmonumenten 'adellijk' en verweet die organisatie de natuur geen kans te geven. Die aanval kwam hard aan bij het bestuur van Natuurmonumenten. Het jaar daarop, net na de oorlog, vergaderde de NJN in Drachten en 'oude sok' (oudlid) Westhoff mocht daar een gastrede houden. Natuur en het beheer ervan was een zaak voor biologen, stelde hij, en hij bedoelde biologen, die levensgemeenschappen konden analyseren. Daarmee trok hij de kwestie uit handen van bestuurders, landinrichters, etc. Vervolgens maakte hij duidelijk dat er vrijwel geen natuur in Noordwest Europa was, die niet door de mens beïnvloed was, dat de invloed van de mens helemaal niet altijd en overal negatief of verwoestend was en tot het verdwijnen van soorten en oecosystemen leidde, dat er in Noordwest-Europa juist erg veel oecosystemen waren, die uitsluitend bestonden dankzij het langdurige gebruik van het land door de mens, zoals schrale hooilanden en weiden, geknotte broekbossen, petgaten en trilvenen, rietlanden, heiden, etc. en dat die voor een deel tot onze soortenrijkste oecosystemen behoorden. Hij wees erop, dat het voortbestaan van die oecosystemen geen strikte bescherming verdroeg, omdat ze dan snel met struiken en bomen dicht zouden groeien, maar dat het traditionele beheer, zoals de boeren dat eeuwen gevoerd hadden, in die terreinen moest worden voortgezet om ze in al hun luister te bewaren. Dit was in die tijd een revolutionair standpunt. Westhoff's toespraak bracht een grondige ommekeer in het denken over natuurbescherming en natuurbeheer. Hij verduidelijkte de stap van natuurbescherming naar natuurbeheer en stelde dat dat

beheer op het behoud van de levensgemeenschap moest zijn gericht. Zijn inzichten maakten daarmee uiteindelijk ook de sprong van natuurbeheer naar milieubehoud mogelijk. Westhoff's inzichten vormen sindsdien de basis voor het natuurbeheer, eerst in Nederland, en, met enige vertraging, ook in de ons omringende landen. In 1970 bekleedde Westhoff dan ook een eervolle, vooraanstaande plaats bij het elfde symposium van de British Ecological Society, die vergaderde over *The scientific management of animal and plant communities for conservation*.

Westhoff wees erop dat er verschillende maten van 'natuurlijkheid' in oecosystemen en landschappen te onderscheiden waren, dat niet alleen de puur natuurlijke, maar ook de halfnatuurlijke oecosystemen en landschappen de moeite waard waren, en bescherming verdienden. Hij wees op hun cultuurhistorische waarde en hij legde uit dat hun soortenrijkdom en structuur het gevolg waren van een eeuwenlang gelijkmatig en extensief beheer van die kleine stukken land, maaien hier, knotten daar en veensteken nog weer ergens anders, maar eeuwenlang hetzelfde op hetzelfde stukje land. Westhoff is met deze zienswijze internationaal bekend geworden. Hij verwoordde het graag in de uitspraak dat de boer vroeger op elk stukje land 'overal wat anders, maar steeds (eeuwenlang) hetzelfde' deed, en dat sinds de oppermacht van de Cultuurtechnische Dienst (waarvan hij smaalde dat hun devies 'Het hele land moet op de schop' luidde) het beheer van de grond omgekeerd was: 'overal hetzelfde maar wel steeds (voortdurend) wat anders'. Hij wees erop, dat dit de schaalvergroting in het landschap in de hand werkte, de variatie in het milieu nivelleerde en tot groot verlies van soorten heeft geleid. Dit inzicht heeft hij later ook in de relatie-theorie ingebouwd, namelijk dat er een verband is tussen diversiteit en stabiliteit in het oecosysteem en het landschap, omdat stabiliteit (van beheer) tot differentiatie in de ruimte leidt en variatie in de tijd tot nivellering, ook op zeer gedetailleerde schaal.

In 1947, op 31-jarige leeftijd en amper gepromoveerd, werd Westhoff gevraagd wetenschappelijk adviseur van Natuurmonumenten te worden. Decennia-lang heeft hij die functie bekleed, tot 1967 bijgestaan door Jaap van Dijk. Vrijwel altijd waren ze samen op pad om natuurterreinen te inspecteren en adviezen op te stellen. Westhoff's relatie met Natuurmonumenten, in verschillende functies, heeft meer dan veertig jaar standgehouden. Vanaf 1948 nam Westhoff's aantal adviseurschappen en bestuursfuncties, en later ook jury-lidmaatschappen, op het gebied van natuurbehoud en -beheer snel toe en zijn invloed was groot. Zijn adviezen waren duidelijk en oecologisch goed onderbouwd en hielden rekening met de maatschappelijke context en zijn uitspraken waren moedig en onverbloemd. Lang niet altijd bereikte hij wat hij wilde. Maar dat was geen reden om op te geven. Strijdvaardig bleef hij zich inzetten voor de zaak van de natuur. Hij liet zien wat er verloren is gegaan, gaf aan hoe dat wat nog voor handen was goed beheerd kon worden, en droeg nieuwe mogelijkheden aan voor adequaat beheer, behoud en herstel van de natuur in ons land.

Westhoff kon redelijk goed organiseren en had op dat terrein veel van zijn ‘mentor’ dr. W.C. de Leeuw geleerd. Hij nam als vanzelfsprekend het voortouw en de leidersrol ging hem gemakkelijk af. Hij had lef en hij uitte zich gewoonlijk duidelijk. Toch verkoos hij het dikwijls zijn organisatievermogen nogal selectief in te zetten. Hij wist trouwens dat hij, wat dit soort praktische dingen betreft, altijd op de steun en inzet van zijn echtgenote kon rekenen.

Westhoff was een goed docent. Hij beende een zaak vaardig uit tot op de kern en kon welbespraakt de essentie aangeven. Bovendien gebruikte hij sommige details in zijn manier van doen en zijn markante uitspraken om zijn punten kracht bij te zetten. Hij leidde graag excursies en hij was daarin excellent. Hij leerde je kijken, gewoon kijken, waarnemen. Naar de vegetatie, de natuur, de omgeving. Niet hòe je moest kijken, maar wat je zàg! Wat er te zien was. En daarbij legde hij dan heel instructief uit wat het betekende wat je zag. Daarin lag zijn grote kracht als docent. Zijn zeer brede kennis en intellectuele beschouwing maakten overigens ook indruk. Westhoff had graag de rol van leermeester, strooiend met feiten, en er niet voor terugdeinzend om af en toe een ferme, wat ongenueanceerde uitspraak te doen als dat zijn zienswijze onderstreepte. Een bekend voorbeeld is zijn ‘heel eenvoudige oplossing’ voor het beheer van de aangeplante, saaie dennenbossen (‘dennenakkers’) in Noord-Brabant: ‘gewoon lucifer erbij en de vlam erin’ (*NRC Handelsblad* 17 april 1990). Steeds, ook later, na zijn emeritaat in 1981, had hij graag een kring van leerlingen om zich heen, om op excursie te gaan, over mens en natuur te praten, gedichten voor te dragen, te musiceren, en hen krachtig te stimuleren.

Westhoff heeft school gemaakt, in de academische zin. Zowel in zijn Wageningse als in zijn Nijmeegse tijd heeft hij verhoudingsgewijs veel leerlingen opgeleid, die daarna beroepsmatig gezaghebbende functies in de plantensociologie, de plantenoecologie en het natuurbehoud uitoefenden, *in academia* en in de toegepaste sfeer. In de tijd toen Westhoff doceerde waren veel van zijn leerlingen actief in het universitaire onderwijs en het onderzoek in de plantensociologie en de klassificatie van de vegetatie van Nederland. Maar tegen de tijd van Westhoff’s emeritaat was de plantensociologie conceptueel afgerond en het classificatiesysteem van de Nederlandse plantengemeenschappen op hoofdlijnen voltooid. Dit vakgebied werd toen vooral toegepast van aard en voornamelijk buiten de universiteiten voortgezet. Aan de Nederlandse universiteiten kwam toen veel sterker een experimenteel gerichte plantenoecologie op gang, hetgeen onder andere mogelijk werd gemaakt door de revolutionaire ontwikkelingen in instrumentarium waarmee nauwkeurige metingen in experimenten aan planten in het veld en in de proeftuin konden worden gedaan.

Victor Westhoff was een zeer productief en begenadigd schrijver. Hij schreef eigenlijk altijd. Poëzie, wetenschappelijke artikelen, populair-wetenschappelijke bijdragen, advies- en beleidsstukken, meningen en commentaren, en tijdens vergaderingen of bijeenkomsten had hij altijd papier voor zich waarop hij eindeloos

allerhande gesorteerde 'rijtjes' over van alles en nog wat noteerde. 'Dan kan ik me beter concentreren', verduidelijkte hij. Westhoff had een rijke woordenschat en een trefzekere woordkeus. Zijn geschriften vallen op door hun literaire inslag en variëren sterk in stijl. Soms gaf hij lyrische, soms nostalgische beschrijvingen van de natuur, maar van jongs af aan schreef hij ook strijdvaardig over natuurbeheer in een doelgerichte, ferme, soms zelfs een vinnige en enigszins agressieve toonzetting. Ook in zijn poëzie kon hij die ferme, enigszins agressieve toon aanwenden. Een prachtig voorbeeld daarvan is zijn sonnet *Noord-Brabant* in zijn dichtbundel *Hartgespan* (1989). Maar hij verrijkte zijn teksten ook regelmatig met een kwinkslag of een woordspeling. Zijn vakgeschriften zijn boeiend en informatief, maar toch gemakkelijk te lezen. In zijn polemisch getinte stukken, en ook in debatten, gebruikte hij om zijn mening te adstrueren graag een kort, treffend citaat, van Goethe, Marnix van St. Aldegonde, Willem van Oranje, en anderen. Dat was strategisch handig, omdat zo'n citaat de opponent even tot nadenken dwong en Westhoff's gezichtspunt kreeg daarmee aandacht.

Westhoff schreef veel in het Nederlands en graag enigszins populariserend, zodat zijn werk 'voor een groter publiek toegankelijk was en tevens wetenschappelijk verantwoord'. Zo probeerde hij de mensen bewust te maken van de waarde van de natuur. Hier zag hij in Jac. P. Thijsse zijn grote voorbeeld en hij beschouwde het dan ook zijn plicht om het door Heimans en Thijsse in 1896 opgerichte, oudste Nederlandse natuurtijdschrift, *De Levende Natuur*, van de ondergang te redden. Westhoff heeft zijn doel het publiek te activeren, met zijn vele geschriften en zijn welhaast ontelbare voordrachten, door het hele land en voor allerlei groepen en verenigingen, zeker bereikt. Die voordrachten werden vanaf de vijftiger jaren verlucht met zijn fraaie, grote kleurendia's. Hij publiceerde in talloze tijdschriften, jaarboeken en bundels en voor zeer uiteenlopende lezerskringen en stelde steeds opnieuw zijn inzichten aan de orde. Westhoff's geschriften hebben inderdaad een wijde verspreiding gekregen. Zijn 'best-seller' is de serie *Wilde Planten*, drie dikke, fraai geïllustreerde delen, die hij van 1970-1973 met enkele mede-auteurs schreef. Meer dan 160 000 exemplaren heeft Natuurmonumenten, aan wie de auteurs de opbrengst schonken, van deze serie verkocht. Dat is voor bijna elke publicatie in de Nederlandse taal, en zeker voor een populair wetenschappelijk werk, een ongekend succes.

Westhoff schreef ook over de levensbeschouwelijke aspecten van de houding van de mens jegens de natuur en over de symbolische en mythische betekenis van planten, vooral bomen. Zijn leven lang schreef hij gedichten. Er zijn drie dichtbundels van hem gepubliceerd. Zijn lijst van publicaties omvat ongeveer 710 titels.

Ook al schreef hij zo gemakkelijk en zo veel, het valt op dat hij al zijn grotere publicaties steeds met co-auteurs publiceerde. Hij is dan steeds duidelijk de inspirator en zijn stijl, ideeën en inzichten zijn steeds duidelijk herkenbaar, maar blijkbaar werkte hij bij het maken van die grotere publicaties toch graag samen met een gangmaker.

De twintigste eeuw was, zoals aangegeven, een periode van versterkte industrialisatie en urbanisatie, waarin de herinrichting van ons land en de mechanisering van het boerenbedrijf tot een radicale verarming en omvorming van landschap en natuur hebben geleid. Het was ook een periode, waarin wij ons sterk van de natuur hebben vervreemd. Victor Westhoff is in die periode van doorslaggevend belang geweest voor de ontwikkeling van theorie en praktijk van het natuurbehoud en natuurbeheer. In zijn talrijke geschriften en voordrachten formuleerde hij sterk vernieuwende inzichten in de structuur en wording van het landschap, de regulerende werking van de mens in de natuur, en de veranderende band tussen de moderne mens en de natuur. Hij was in staat deze inzichten om te vormen tot praktisch bruikbare aanwijzingen, die op grote schaal toepassing hebben gevonden in het natuurbeheer. Zijn inzichten, en zijn enorme inzet, hebben een sterk stempel gedrukt op het politieke beleid voor de landinrichting en op de formulering en uitvoering van een modern en actief natuurbeheer in Nederland en omliggende landen. De samenleving heeft de betekenis van zijn inspanningen erkend en hem vele en belangrijke eerbewijzen verleend. Eervol en belangrijk vond hij zijn benoeming tot lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen in 1974, maar hij was ook trots op de andere onderscheidingen en eerbewijzen die hij ontving. De belangrijkste daarvan zijn: de eremedaille van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten (1971), de benoeming tot lid van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen (1972), de internationale Van Tienhoven-prijs (Hamburg, 1977), Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw (1978), de Penning van Bijzondere Verdienste van de stad 's-Gravenhage (1981), Ridder in de Orde van de Gouden Ark (1983), de internationale Reinhold-Tüxen-prijs (Rinteln, 1991), en de erelidmaatschappen van de British Ecological Society (1977), de Koninklijke Nederlandse Botanische Vereniging (1981), de International Association for Vegetation Science (1988), de Nederlandse Mozart Vereniging (1992) en de Nederlandse Ecologen Vereniging (1993). Sinds 1999 organiseert de Katholieke Universiteit te Nijmegen een jaarlijkse Victor-Westhoff-lezing 'over natuur en milieu in Nederland en daarbuiten'.

In zijn benadering, zijn geschriften, en in zijn karakter, liet Westhoff steeds weer zien dat hij een romanticus in de natuurwetenschappen was, een 'alfa' in een 'beta-wereld'. Maar dan wel een alfa met een scherp analytische blik en een beslist logische manier van denken en redeneren. Hij contempleert die dualiteit in zijn levensrol regelmatig, misschien het duidelijkst in het kwatrijn in zijn bundel *Peregri-natio* (1995):

Verwonderd dool ik door het voorportaal
Van 's werelds grootheid, kil van mannentaal.
Zou die arena mijn bestemming wezen,
Vervreemd van fluitekruid en nachtegaal?

Voor een deel van zijn activiteiten was dat inderdaad zijn bestemming. Maar de cultuur en de muze zijn voor hem steeds erg belangrijk gebleven. Vanaf zijn jeugd schreef hij gedichten en verdiepte hij zich in literatuur, mythologie en geschiedenis. Al gauw kwamen daar ook muziek en beeldende kunst bij. Tolkien's boek *The Lord of the Rings* en Mozart's muziek ('geniaal, volmaakt') bleven favoriet. Het is begrijpelijk dat Westhoff tien jaar lang bestuurslid van de Nederlandse Mozart Vereniging was.

Westhoff noemde zichzelf 'boeddhist-van-nature' en bedoelde daarmee, dat hij bij toeval rond zijn een-en-twintigste ontdekte, dat zijn beleving van de natuur en zijn gevoelswaarde ten opzichte van planten verrassende parallelen met de boeddhistische natuuropvattingen vertoonde. Pas decennia later ging hij zich meer in het boeddhisme verdiepen en sloot hij zich bij hun organisaties aan.

Met zijn opvattingen over de natuur, zijn belezenheid, zijn vermogen om duidelijk de kern van zaken uit te leggen, en zijn vaardigheid en enthousiasme als 'excursie-leider' is het geen wonder, dat Victor Westhoff als officiële begeleider van de Dalai Lama werd aangewezen, toen deze in 1973 ons land bezocht.

Iewat ondeugend genoot Victor Westhoff ervan om te benadrukken, dat hij 'anti-paaps' was, waarmee hij bedoelde, dat hij het absoluut oneens was met de, volgens hem, Christelijke leer, die de mens boven de natuur plaatst, zodat 'de mens gerechtigd is de schepping naar willekeur uit te buiten'. Dat speciaal de 'papen' daarvan de schuld kregen, kwam misschien doordat hij zich als student in Utrecht vijandig bejegend voelde in het huis van een katholieke hospita en wellicht ook, omdat hij in zijn begin- en kroonjaren in dienst van de natuurbescherming juist in Noord-Brabant en Twente zo heel erg veel gebieden van onschatbare natuurwaarde verloren zag gaan. Vaak benadrukte hij, dat voor hem 'binnen het Christendom' Franciscus van Assisi de enige uitzondering was; die zag hij als een geestverwant.

Iedereen die Victor Westhoff enigszins kende zal vertrouwd zijn geweest met zijn wisselende stemmingen, met de flitsen van nukkigheid en zijn kortstondige, maar onverhoedse emotionele uitbarstingen. Die konden onaangenaam aankomen, maar hebben slechts in enkele gevallen een goede en vriendschappelijke omgang met hem in de weg gestaan. In tegendeel, Victor Westhoff onderhield vele en langdurige, trouwe vriendschappen, met collega's, leerlingen en anderen, en verscheidene hebben tot lange, harmonische en zeer vruchtbare samenwerking geleid.

Victor Westhoff heeft in zijn lange leven veel, heel veel bereikt en velen om zich heen geïnspireerd. Maar zoals zijn broer eens zei: 'Zonder Nettie was er van Victor niets terecht gekomen'. Daar was Victor het zelf, en velen met hem, hartgrondig mee eens. We weten echter ook, dat we door zijn dood een veelzijdig geleerde, een markant persoon, en vooral een heel goede vriend moeten missen.